

UHRI

Raamatun nopea yleiskatsaus kertoo meille uhrin merkityksestä ja yleisyydestä. Uhri kulkee mukana läpi koko historian: varhaisin ihmiskunta (1. Moos. 8:20), patriarkkojen toimittama uhri (1. Moos. 15:9 ff.), Mooseksen aika (2. Moos. 5:3), tuomarien ja kuninkaiden aika (Tuom. 20:26; 1. Kun. 8:64), pakkosiirtolaisuuden jälkeinen aika (Esra 3:1–6). Se rytmittää yksilön ja yhteisön elämää. Melkisedekin arvoituksellinen tapaus (1. Moos. 14:18), jossa traditio näkee uhriaterian, ja Jetron liturginen toiminta (2. Moos. 18:12) laajentavat näkökulmaa vielä lisää: valitun kansan ulkopuolellakin (vrt. Joona 1:16) uhri ilmaisee henkilökohtaista ja yhteisöllistä hurskautta. Profeetat eivät tulevaisuuden näyissäänkään unohda pakanoiden uhrilahjoja (Jes. 56:7; 66:20). Näin VT:n kirjoittajat eivät kaukaista tulevaisuutta suurin piirtein hahmotellessaan kuvittele uskonnollista elämää ilman uhria. UT täsmentää tämän aavistuksen ja vahvistaa sen omaperäisellä ja lopullisella tavalla.

VT. VT.

I. Uhririittien kehitys.

1. Alkuperäisestä yksinkertaisuudesta. Varhaisimpana aikana, jonka Raamatun historia antaa nähdä, riittä leimaa alkeellinen yksinkertaisuus, paimentolaisten tai puolipaimentolaisten elämäntapojen mukaisesti: alttareiden pystyttäminen, Jumalan nimen avuksi huutaminen, eläinten tai maan tuotteiden uhraaminen (1. Moos. 4:3; 1. Moos. 12:7 f.). Ei kiinteää paikkaa: uhrataan siellä, missä Jumala ilmestyy. Alkukantainen maasta rakennettu alttari ja liikkuva telta (2. Moos. 20:24; 2. Moos. 23:15) todistavat omalla tavallaan muinaisten jumalanpalveluspaikkojen satunnaisesta ja väliaikaisesta luonteesta. Ei erityisiä uhritoimitusten toimittajia: perheen tai klaanin päämies ja monarkian aikana kuningas uhraavat uhrieläimiä. Mutta jo varhain erityisesti valitut miehet ottavat tämän tehtävän hoitaakseen (5. Moos. 33:8 ff.; Tuom. 17). Samoin kuin temppelistä tulee Josian aikana kaiken uhritoiminnan ainoa keskus, myös papit varaavat itselleen uhritoimitusten yksinoikeuden leeviläisten avustuksella tai ilman sitä.

2. ... riittien monimutkaisuuteen. Tämä monimutkaisuus johtuu historian mukanaan tuomista rikastumisista. Havaitaan uhrin monilukuisuuden, moninaisuuden ja erikoistumisen kehityskulku. Tätä kehitystä selittävät monet syyt: siirtyminen paimentolaisesta ja paimentolaiselämästä paikallaan pysyvään, maanviljelyyn perustuvaan elämään, kanaanilaisten vaikutus ja papiston kasvava merkitys. Israel omaksuu naapureiltaan lainattuja aineksia: se suodattaa, korjaa ja hengellistää niitä. Israel torjuu ihmisuhrit (5. Moos. 12:31; 5. Moos. 18:10; 1. Sam. 15:33 ei kuvaa uhria vaan anateeman täytäntöönpanoa). Israel rikastuu muiden kansojen jumalanpalvelusperinnöstä ja toteuttaa näin välittävää tehtäväänsä suuntaamalla uudelleen tosi Jumalan puoleen käytäntöjä, joita pakanalliset käsitykset ovat johtaneet harhaan. Sen riitit täydentyvät ja monimutkaistuvat.

II. Uhrin eri näkökohdat.

1. Historian kuvaamat erilaiset uhrityyppit. Raamattu todistaa erilaisten uhrityyppien esiintyneen rinnakkain jo alusta alkaen. Polttouhri (*olah*), jota Mesopotamiassa ei tunnettu ja joka tuotiin Egyptiin myöhään, esiintyy jo vanhoissa perimätiedoissa ja tuomarien aikana (1. Moos. 8:20; Tuom. 6:21; Tuom. 11:31; Tuom. 13:19). Uhrieläin (sonni, karitsa, vuohenkili, lintu) poltettiin kokonaan merkiksi siitä, että lahja annettiin kokonaan ja peruuttamattomasti. Toinen uhrityyppi, joka oli hyvin yleinen seemiläisten keskuudessa, koostui pääasiassa pyhästä aterista (*zebah selamim*): uskova syö ja juo ”Jahven edessä” (5. Moos. 12:18; 5. Moos. 14:26); Siinain liitto sinetöidään tällaisella uhrilla (2. Moos. 24:4–8). On totta, ettei jokainen pyhä ateria välttämättä edellytä uhria; tosiasiasa nämä yhteysateriat sisälsivät VT:ssä sen, että osa uhrieläimestä (suur- tai pienkarjasta) kuului oikeuden mukaan Jumalalle, elämän herralle (veri vuodatettiin; rasvat poltettiin = ”Jumalan ravinto”, Jahven ruoka), kun taas liha oli aterialle osallistuvien ravintona. Jo varhain harjoitettiin myös sovitusriittejä (1. Sam. 3:14; 1. Sam. 26:19; 2. Sam. 24:15; vrt. Hoos. 4:8; Miika 6:7). Arkaaisen kaavan mukaan (1. Moos. 8:21), joka säilytettiin ja hengellistettiin (3. Moos. 1:9; 3. Moos. 3:16), Jumala hyväksyi uhrilahjat ”lepyttäväksi tuoksuksi”.

2. ... 3. Mooseksen kirjan synteisiin. 3. Mooseksen kirjassa esitetään teknisin termein ja järjestelmällisesti Jumalalle annetut ”lahjat” (3. Moos. 1–7; 3. Moos. 22:17–30), veriset tai verettömät (*minhah*): polttouhri, ruokauhrit, yhteysuhrit (eukaristiset uhrit, lupausuhrit, vapaaehtoiset uhrit), syntiuhri (*hattat*) ja hyvitysuhri (*asam*). Mutta määräykset eivät tukahduta henkeä: yksityiskohtaisiin eleisiin latautuu pyhä merkitys. Kiitoksenanto ja myös sovituksen kaipuu ohjaavat polttouhrin antamista (3. Moos. 1:4; vrt. Job 1:5). Joskus luotaantyöntävän terminologian takaa löytyy syventynyt taju Jumalan pyhydestä, synnin hellittämätön tiedostaminen ja tyydyttämätön puhdistamisen tarve. Tässä rituaalissa uhrin käsite keskittyy sovituksen ajatuksen ympärille. Verellä on siinä suuri merkitys, mutta sen symboliikka juontuu lopulta Jumalan tahdosta (3. Moos. 17:11; vrt. Jes. 43:25) ja edellyttää parannuksellista mieltä. Rituaalisten epäpuhtauksien ja tiedostamattomien rikkomusten erottelu johdatti käytännössä uskovia sydämen puhdistamiseen, samoin kuin puhtautta ja epäpuhtautta koskevat lait suuntasivat sieluja pidättymään pahasta. *Selamim*-ateria ilmaisee ja toteuttaa ilossa ja hengellisessä riemussa aterialle osallistuvien keskinäisen yhteyden ja yhteyden Jumalaan, sillä kaikki saavat osansa samasta uhrieläimestä.

III. Riiteistä hengelliseen uhriin.

1. Riitit ”hengellisen uhrin” merkkeinä. Raamatun Jumala ei hyödy uhreista: Jahvea ei pidetä ihmisen velallisenä vaan ihmistä Jumalan asiakkaana. Riitit tekevät näkyviksi sisäisiä tunteita: palvontaa (polttouhri), pyrkimystä läheiseen yhteyteen Jumalan kanssa (*selamim*), synnin tunnustamista ja anteeksiannon kaipuuta (sovitusriitit). Uhri kuuluu jumaluuden kanssa solmittavan liiton seremonioihin (vrt. 1. Moos. 8:20 ff.; 2. Moos. 24:5–8), ja erityisesti Siinailla; se pyhittää kansallisen, perhekohtaisen ja yksilöllisen elämän, ennen kaikkea pyhiinvaellusten ja juhlien yhteydessä (1. Sam. 1:3; 1. Sam. 20:6; 2. Kun. 16:15). Vuoropuhelut (2. Moos. 12:26; 2. Moos. 13:8; 2. Moos. 24:4–8), uskontunnustus (5. Moos. 26:5–11), syntien tunnustaminen (1. Sam. 7:6; vrt. 3. Moos. 5:5) ja psalmit (vrt. Ps. 22:23–30; Ps. 27:6; Ps. 54:8) tuovat toisinaan esiin aineellisen eleen hengellisen merkityksen. 1. Mooseksen kirjan luvun 22 perusteella – ehkä temppelin uhritoimitusten peruskirjana – Jumala torjuu ihmisuhrit ja hyväksyy eläinten surmaamisen; mutta hän hyväksyy nämä lahjat vain, jos ihminen uhraa ne sydämellä, joka kykenee luopumaan, uskossa ja patriarkka Abrahamin esimerkin mukaisesti, siitä mikä on hänelle kaikkein rakkainta (1. Moos. 22).

2. Sisäisen uskonnollisuuden ensisijaisuus. Yksi kiusaus jäi jäljelle: riittiin kiinnityttiin ja merkki laiminlyötiin. Siitä johtuivat profeettojen varoitukset. Heidän tarkoituksensa ymmärretään toisinaan väärin. He eivät tuomitse uhria sinänsä, vaan sen vääristymiä ja erityisesti kanaaniilaisia käytäntöjä (Hoos. 2:15; Hoos. 4:13). Riittien moninaisuus ei itsessään kunnioita Jumalaa. Ennen tällaista paljoutta ei ollut (Aam. 5:25; Jes. 43:23; Jer. 7:22 ff.). Ilman sydämen oikeaa asennetta uhri jää turhaksi eleeksi ja tekopyhäksi; ulkoisiin muotoihin kiinnittyminen ei miellytä Jumalaa (Aam. 4:4; Jes. 1:11–16). Profeetat korostavat voimakkaasti, omalle kielelleen ominaisella ilmaisutavalla, sielun ensisijaisuutta (Aam. 5:24; Hoos. 6:6; Miika 6:8). He eivät keksi uutta, vaan jatkavat vanhaa (2. Moos. 19:5; 2. Moos. 24:7 f.) ja pysyvää perinnettä (1. Sam. 15:22; 1. Aikak. 29:17; Sananl. 15:8; Sananl. 21:3; Ps. 40:7 ff.; Ps. 50:16–23; Ps. 69:31 ff.; Sir. 34:18 ff.). Sisäinen uhri ei ole korvike, vaan olennainen (Ps. 51:18); toisinaan se korvaa riitin (Sir. 35:1–10; Dan. 3:38 ff.). Tämä hengellinen suuntaus, joka ilmaantuu uudelleen Qumranissa, tuomitsi pinnallisen, oman edun tavoitteluun perustuvan tai elämän kanssa ristiriidassa olevan hurskauden ja asetti lopulta itse riitit kyseenalaisiksi. Tässä mielessä profeetat ennakoivat UT:n ilmoitusta uhrin olemuksesta.

3. Sisäisen uskonnollisuuden huippu VT:ssa. Raamattu tarjoaa Leviticuksen lainsäädännöllisen synteisiin rinnalla toisen, elävän synteisiin, sillä se ruumiillistuu yhdessä persoonassa. Jumalan palvelija antaa kuolemansa sovitushriksi Jes. 53:n mukaan. Profeetallinen julistus merkitsee huomattavaa edistystä 3. Moos. 16:n käsityksiin nähden. Syntipukki vei kansan synnit suurena sovituspäivänä, mutta kätten päällepanemisen riitistä huolimatta sitä ei samastettu uhrieläimeen. Rangaistuksellisen sijaissovituksen oppi ei vielä tullut esiin tässä liturgiassa. Sitä vastoin Palvelija asettuu vapaaehtoisesti syntisten sijaan. Hänen virheetön uhrilahjansa koituu ”monien” hyväksi Jumalan suunnitelman mukaisesti. Tässä sisäisyyden äärimmäinen aste yhdistyy lahjan äärimmäiseen asteeseen ja äärimmäiseen vaikuttavuuteen.

UT. UT.

Jeesus ottaa jälleen esiin profeetallisen ajatuksen sielun ensisijaisuudesta riittiin nähden (Matt. 5:23 f.; Mark. 12:33). Muistuttamalla tästä hän valmistaa mieliä ymmärtämään oman uhrinsa merkityksen. Kahden testamentin välillä vallitsee jatkuvuus ja samalla ylittäminen: jatkuvuus ilmenee siinä, että Kristuksen kuolemaan sovelletaan VT:n uhrisanastoa; ylittäminen puolestaan Jeesuksen uhrilahjan ehdottomassa omaperäisyydessä. Tämä ylittäminen tuo maailmaan olennaisesti uuden todellisuuden.

I. Jeesus uhraa itsensä.

Jeesus ilmoittaa kärsimyksestään käyttäen sanasta sanaan niitä ilmauksia, jotka luonnehtivat Jumalan palvelijan sovitushria: hän tulee ”palvelemaan”, hän ”antaa henkensä” ja kuolee ”lunnaiksi” monien hyväksi (Mark. 10:45 rinnakk.; Luuk. 22:37; Jes. 53:10 ff.). Lisäksi jäähyväisaterian pääsiäiskehys (Matt. 26:2; Joh. 11:55 ff.; Joh. 12:1 ff.; Joh. 13:1) liittyy tarkoituksellisesti ja täsmällisesti yhteen Kristuksen kuoleman ja pääsiäisen Karitsan uhrin. Lopuksi Jeesus viittaa nimenomaisesti kohtaan 2. Moos. 24:8 omaksuessaan Mooseksen ilmauksen ”liiton veri” (Mark. 14:24 rinnakk.). Kolminkertainen viittaus Karitsaan, jonka veri vapauttaa juutalaisen kansan, Siinain uhreihin, jotka sinetöivät vanhan Liiton, ja Palvelijan sovittavaan kuolemaan osoittaa selvästi Jeesuksen kuoleman uhriluonteen: se tuo väkijoukoille syntien anteeksiannon, pyhittää lopullisen Liiton ja uuden kansan syntymän sekä turvaa lunastuksen. Nämä vaikutukset korostavat Golgatan uhrikuoleman hedelmällistä puolta: kuolemaa, joka on elämän lähde. Joh. 17:19:n painokas ilmaus tiivistää tämän opin: ”Heidän tähtensä minä pyhitän itseni, jotta hekin olisivat totuudessa pyhitetyt.” Eukaristia, jonka tarkoituksena on tehdä aterian yhteydessä läsnäolevaksi in memoriam (vrt. 3. Moos. 24:7) Ristin ainutkertainen uhri, liittyy kristittyjen uuden riitin muinaisiin yhteysuhreihin. Näin Jeesuksen uhrilahja, sekä verisessä todellisuudessaan että sakramentaalisessa ilmaisussaan, kokoa yhteen ja täyttää VT:n uhrijärjestyksen: se on samalla polttouhri, *minhah*, sovitushri ja yhteysuhri. Kahden testamentin jatkuvuus on kiistaton. Mutta ainutkertaisuutensa, Jumalan Pojan arvokkuuden ja hänen uhrilahjansa täydellisyyden sekä yleismaailmallisen vaikuttavuutensa ansiosta Kristuksen uhri ylittää VT:n moninaiset ja lukuisat uhrin. Vanha sanasto, uusi sisältö. Todellisuus ulottuu niiden ajattelun kategorioiden tuolle puolen, joilla sitä ilmaistaan.

II. Kirkko pohtii Jeesuksen uhria.

1. Golgatan uhrista eukaristiseen ateriaan. Apostoliset kirjoitukset kehrittelevät näitä perusajatuksia monin eri tavoin. Jeesuksesta tulee ”meidän pääsiäisemme” (1. Kor. 5:7; Joh. 19:36); ”teurastettu Karitsa” (1. Piet. 1:19; Ilm. 5:6), joka lunastaa lauman (Ap. t. 20:28) ja toteuttaa syntien sovituksen (Room. 3:24 f.) sekä sovinnon Jumalan ja ihmisten välillä (2. Kor. 5:19 ff.; Kol. 2:14). Kuten Leviticuksessa, myös tässä korostetaan veren merkitystä (Room. 5:9; Kol. 1:20; Ef. 1:7; Ef. 2:13; 1. Piet. 1:2; 1. Joh. 1:7; Ilm. 1:5; Ilm. 5:9). Mutta tämän veren vuodattaa Poika Isänsä aloitteesta. Apostolit hahmottelevat näin rinnastuksen Iisakin uhraamisen ja Jeesuksen uhraamisen välille. Tämä rinnastus tuo esiin Golgatan uhrilahjan täydellisyyden: Kristus, ”rakastettu” Poika, *agapetos* (vrt. Mark. 12:6; Mark. 1:11; Mark. 9:7), antaa itsensä kuolemaan, eikä Isä ihmisiä rakastaessaan säästä omaa Poikaansa (Room. 8:32; Joh. 3:16). Näin Risti paljastaa ”suloisesti tuoksuvan” uhrin (Ef. 5:2) sisimmän olemuksen: uhri on hengelliseltä olemukseltaan rakkauden teko. Tästä lähtien syntisen ihmiskunnan kohtalona oleva kuolema sijoittuu täysin omaperäiseen näkökulmaan (Room. 5).

2. Esikuvat ja todellisuus. Evankeliumien ja apostolisten kirjoitusten lukuisat viittaukset VT:n rituaaliseen sanastoon paljastavat muinaisen liturgian syvän merkityksen: se valmisti lunastavaan uhriin ja esikuvasi sitä. Heprealaiskirje selittää tämän opin vertaamalla järjestelmällisesti kahta talousjärjestystä. Jeesus, ylipappi ja uhri, perustaa Mooseksen tavoin Siinailla liiton Jumalan ja kansansa välille. Tämä liitto on nyt täydellinen ja lopullinen (Hepr. 8:6–13; Hepr. 9:15–18). Lisäksi Kristus suorittaa sovituspäivän ylipapin tavoin puhdistavan teon. Tällä kertaa hän kuitenkin tekee synnin tyhjäksi vuodattamalla verensä, joka on tehokkaampi kuin temppelin uhrien veri. Uskovat saavat nyt paitsi ”lihan” puhtauden myös ”omantunnon puhdistuksen” (Hepr. 9:12 ff.). Ylipapin persoona ja sen pyhäkön ylevyys, jossa uhri toimitetaan – taivas – takaavat Kristuksen uhrin ainutkertaisen arvon sekä sen ehdottoman ja yleismaailmallisen tehokkuuden. Tätä uhria, joka on kaikkien muiden uhrien esikuva – nuo muut olivat vain todellisuuden varjo –, ei tarvitse toistaa (Hepr. 10:1–10). Ilmestyskirjan mukaan taivaassa teurastetun Karitsan ympärillä vietettävä liturgia (Ilm. 5:5 ff.) liittyy yhteen Heprealaiskirjeen esityksen kanssa.

3. Pään uhrista jäsenten ”hengelliseen uhriin”. Profeetat korostivat rituaalisen teon ulottumista jokapäiväiseen elämään; vielä enemmän, Sirak rinnastaa hyveellisen elämäntavan uhriin (Sir. 35:1 ff.). UT:ssa tavataan sama hengellinen sovellus kristilliseen ja apostoliseen elämään (Room. 12:1; Room. 15:16; Fil. 2:17; Fil. 4:18; Hepr. 13:15). Uskovat, joita heissä vaikuttava Henki innostaa ja jotka elävät yhteydessä Herraan, muodostavat ”pyhän papiston, joka uhraa hengellisiä uhreja, jotka ovat Jumalalle otollisia Jeesuksen Kristuksen kautta” (1. Piet. 2:5).

CH

Katso myös: → Abraham I 2 – Jumalan Karitsa – Liitto – Eläin II 3 – Almu AT 3 – Alttari – Kyyhkynen I – Kommuunio AT I – culte – don AT 3 ; NT 2 – eucharistie IV 2, V – Sovitus – feu AT II 1 – martyr NT 2 – Ravinto I – Leipä I 3, III – Rauha I 3 – paque – parfum 2 – premices 2 a, II – redemption NT 2 – Ateria II – sacerdoce AT II 2 ; NT II 2 – Pyhä – Veri AT 3 b ; NT I – sel 2 – serviteur-de-dieu II 2, III – temple NT III 1 – vin I 2